

MODELI

ŽUPE PRENOSITELJICE RIJEČI BOŽJE

Josip Jakšić

Imajući u vidu da je župa osnovna zajednica Crkve u kojoj živi Isus Krist po svojoj riječi i sakramentima, gdje se po njemu Crkva utjelovljuje¹, ostvaruje i sama postaje znak spasenja svijetu po Božjoj riječi koju naviješta, tražimo mogućnosti prenošenja Božje riječi u našoj konkretnoj župi, i odgovor na pitanje: zašto ljudi za životne probleme ne traže odgovor u Božjoj riječi?

Drugi vatikanski sabor je dao smjernice za novi način naviještanja riječi Božje u Crkvi i izvan nje u svojim dokumentima², međutim, poslije dvadeset godina svjedoci smo da se teorija teško pretače u praksu.

Postoje objektivne povijesne, društvene i nasljedne poteškoće koje je teško premostiti, ali su od njih, čini se, još teže one subjektivne naravi uhodanog načina života koje koče stvaranje živih zajednica vjere na temelju riječi Božje.

SAME ZA SEBE, RIJEČI BOŽJE NEMA

Riječ Božja nije proglašena ljudima jednostavno s neba, bez vremena i prostora. Ona je zapisano propovjedničko iskustvo vjere, življenje u starozavjetnom Božjem narodu, ona je napose objava Isusa Krista, te iskustvo vjere, po njemu, u Bogu, po prvoj kršćanskoj zajednici. Biblijski tekstovi nisu ni misijski tekstovi koji bi

imali zadatak nekome uliti vjeru, a nisu ni neka pučka teologija. To su tekstovi upućeni vjernicima čiju vjeru treba jačati, ispravljati, hraniti i razvijati.² Stoga je domovina riječi Božje narod Božji Staroga i Novoga zavjeta. U nj se riječ Božja ušatorila, utjelovila u Isusu Kristu, tu se ispunja, tumači i živi. Stoga Biblija posreduje Božju riječ ukoliko se ona otkriva u zajednici vjere, jer se Božja riječ može iskusiti samo u životnoj zajednici vjere.⁴ U zajednici se onda na Božju riječ odgovara konkretnim djelovanjem: naviještanjem, liturgijom, sakramentima, te

¹ Kako je Krist prisutan u bogoslužju i djelatnosti Crkve vidi u: SC 7 i 9.

² Ovdje se ne misli samo na Dogmatsku konstituciju o božanskoj objavi Dei Verbum i Konstituciju o svetoj liturgiji Sacrosanctum Concilium, već i na mnoga druga mjesta koncilskih dokumenata gdje se govori o apostolatu i naviještanju riječi Božje u misijskoj i ekumenskoj djelatnosti svećenika i laika u Crkvi i izvan nje.

³ O tome: Eckert, J.: Braucht die Bibel eine Auslegungsgemeinschaft? Vom schwierigen Verstehen des Neuen Testaments, u: Katechetische Blätter, 10/81., str. 769–775.

⁴ Refleksija na to je i čitanje Biblije iz filozofskih, literarnih, povijesnih i kulturnih pobuda, a ne u vidu riječi Božje, što je danas u nas osobito prisutno u marksizmu. Takvo čitanje Biblije ne može otkriti njezin pravi smisao i ne može se razumjeti njenu potpunu poruku.

konkretnim životom.⁵ Nijedan biblijski tekst nije bio zabilježen tek literarno ili povijesno, već mu je povod za to bio konkretan život. Tako na isti način određeni biblijski tekst dobiva iz sadašnjice svoj „Sitz im Leben“. Odvajati ga od tog konkretnog života, značilo bi krivotvoriti ga. Tako ništa ne bismo pomogli naviještanju riječi Božje, ako bismo bez obzira na okolnosti teksta željeli izvući iskristaliziranu poruku. To bi bilo krivotvorenje Biblije, jer riječi Božje same za sebe nema.⁶ Zato, umjesto toga, sam čitatelj ili slušatelj, treba sebe, kao i svoju situaciju unijeti u biblijski tekst, jer u prikazu događaja ili pripovijesti dolazi do izražaja jakost i otkriće poruke teksta.⁷

RIJEČ BOŽJA NEKAD I DANAS

Riječ Božja upućena starozavjetnom Božjem narodu, zapisana u Bibliji, prešla je u baštinu novozavjetnog Božjeg naroda – na Crkvu. Tu baštinu želi i danas Crkva ponuditi ljudima, svemu svijetu, kao navještaj spasenja i temelj ljudskog suživota.

Međutim, u starozavjetnom Božjem narodu i u prvoj kršćanskoj zajednici, unatoč sve ljudske grešnosti pojedinaca, moglo se konkretno u životu zajednice iskusiti Božju dobrotu i ljudski odnos na temelju Božje riječi. Zajednica Božjeg naroda Starog zavjeta i prve kršćanske zajednice, bitno su se razlikovale u načinu života od društva i okoline svoga doba. Njihov pristup životnim vrednotama bio je bitno drugačiji, na temelju povjerenja u Božju riječ koja se podučavala i živjela u konkretnoj zajednici, Božjim Duhom, Isusovim Duhom, u živoj liturgiji i katehezi.⁸

S carom Konstantinom i slobodom kršćanske vjere, slomio se takav način života u Crkvi. Više se nije moglo kristijanizirati velike mase naroda. Samim podjeljivanjem krštenja nastala je pasivna crkvena publika Božjeg naroda. Prestale su postojati žive zajednice Božje riječi. Pripadnost Crkvi se tretirala pravno, a ne više na temelju kršćanskog života. Nastala je hijerarhija klera, paralelno sa svjetovnom vlašću. Svojim nastojanjima i duhovnom djelatnošću nadomjestila je zadaću zajednice.⁹ Pokrštenjem pogana koji nisu mogli biti uistinu kristijanizirani,

prodrli su u Crkvu i poganska shvaćanja o Bogu i ljudskom životu. Za široke mase kršćanska vjera se počela razvijati u smjeru religije, naročito s obzirom na liturgiju: Božanstvo se želi žrtvom umilostiviti; dok je pravo kršćansko shvaćanje upravo obrnuto: Bog se nama smilovao svojom milošću.¹⁰

No, bio je potreban Drugi vatikanski sabor da bi Crkva ponovo otkrila sebe, kao zajednicu u mjesnoj Crkvi sa svim svojim osnovnim značajkama.¹¹ Crkva se ponovo vraća bazi i gleda se okupljena oko dva stola: riječi Božje i euharistije. Je li je to danas postala stvarnost naših župa? Nisu li one unatoč svim nastojanjima previše institucionalne, upravne jedinice koje više slične na servis zadovoljavanja vjerskih potreba, nego na osnovnu stanicu živog organizma koji se zove Crkva? Pojedinač dolazi kad mu što treba: krštenje, vjenčanje, sprovod za nekoga, misa ili kakav dokument; to se sve službeno obavi, i gotovo. I poslije Sabora formirana župna vijeća u župama imaju često samo jedno pitanje i jednu zadaću: što bismo još trebali ponuditi ljudima? Tako i nadalje ostaje u župi mentalitet servisa koji se samo malo proširio u osobama koje su spremne surađivati sa župnikom. Po većim gradovima ima osoba koje istupaju iz svojih teritorijalnih zajednica i traže osobne zajednice, bilo u crkvenim strukturama ili izvan njih. Ima i zdravih pokušaja za stvaranje bazičnih zajednica unutar župa.

⁵ Usp.: Dei Verbum 1–5.

⁶ Venetz, H. J.: Ernsthaft die Bibel lesen, u: Katechetische Blätter 10/81, str. 758.

⁷ Usp.: Dei Verbum 12 i 17.

⁸ Pregled povijesti župe vidi u: De Martini, N.: Nova župa zajednica prijatelja, KSC, Zagreb 1982, str. 11–22.

⁹ Tada se javljaju i temelji struktura današnje kateheze. Sveti Augustin je u svojim djelima postavio katehetske smjernice koje još i danas vrijede. Uz djela: De catechizandis rudibus i De fide, spe et charitate (Enchiridion ad Laurentium), te De fide et symbolo, ovdje treba posebno spomenuti djelo De doctrina christiana, gdje je Augustin dao sažet pregled hermeneutike da bi iz nje izvukao pedagoške smjernice za uspješnu katehezu.

¹⁰ Vidi: Ef 2,1–10. Nije potrebno tumačiti da se i danas u narodu često osjeti poganski duh shvaćanja vjerske prakse.

¹¹ O tome: De Martini, N.: Nova župa zajednica prijatelja, KSC, Zagreb 1982, str. 23–36.

PONUĐA RIJEČI BOŽJE

Svaki pastoralni djelatnik priželjkuje župu u kojoj će on i svaki član župne zajednice doživjeti iskustvo prisutnosti Boga živoga. Unatoč takvim plemenitim željama kršćanskih protagonista, posvuda se osjeća otuđenje ljudi od Crkve, od vjere, od Boga. Pri tome se ne može reći da mnogi od tih ljudi nisu članovi Crkve, ili da su zadovoljni zato što smatraju da nemaju vjere, ili da su sretni što ne osjećaju Božju blizinu. Naprotiv, mnogi su nezadovoljni nutarnjom prazninom i životnim besmisлом, osjećaju veliku glad za transcendencijom koju bi se moglo iskusiti. Primjećuju da se otuđuju u svom načinu života od onog osnovnog načela „biti čovjek”. U svojoj ravnodušnosti ostaju potišteni, za njih je Bog ostao samo pojam s kojim se ne računa, a ni ne pada im na um da bi im Crkva mogla dati nešto značajno za uspjeh u životu. Nije danas takvo stanje samo u odnosu na Crkvu, ono se osjeća i općenito u društvu. Ako čovjek osjeti da se neke vrednote nisu iskusile u zajednici, da njihove teoretske postavke ne vode boljem životu, on se osjeća prevarenim. Današnji čovjek traži konkretnost poruke i njezino životno iskustvo. Tako je valjda bilo uvijek, ali danas to više dolazi do izražaja. S druge strane, Crkva uporno propovijeda odgovore na životna pitanja na temelju poruke Božje riječi. No, ti odgovori kao da ne dopiru do ljudi, kao da im ne odgovaraju, ili kao da za njih nemaju značenja. Tako za mnoge bezrazložno propada povjerenje u riječ Božju.

Ako smo svjesni da Crkva posjeduje riječ Božju koja i danas sadrži odgovore na pitanja ljudi: kad se sve promatra sa skepsom, kad u svim vrednotama doživljavamo krizu, kada se traže novi putokazi za životna snalaženja, tragično bi bilo da ne nađemo načina kako i danas dati ljudima riječ Božju.

ŽUPA, MJESTO NAVIJEŠTANJA RIJEČI BOŽJE

U povijesnom razvitku Crkve, župa je postala njezina osnovna stanica, „malo ostvarenje Crkve” ili „Crkva u malom.”¹² Ona na neki način predstavlja vidljivu Crkvu rasprostranjenu

po cijelom svijetu.¹³ Zato oznake sveopće Crkve tražimo u mikro Crkvi i u svim grupama njezine substrukture koje čine organizam te osnovne stanice—župe. To su prije svega: slušanje i naviještanje Božje riječi, slavljenje euharistije, diakonia (služenje u vjeri, nadi i ljubavi) i povezanost sa sveopćom i hijerarhijskom Crkvom. To znači, da se sva zadaća Crkve i njen život u punini treba i može dogoditi u župnoj zajednici. Ako je na Drugom vatikanskom saboru Crkva sebe ponovo otkrila kao Božji narod koji se preporuča riječju Božjom i sakramentima, osobito euharistijom, onda je prema sadašnjoj strukturi župe nužno mijenjati odnos u načinu života te osnovne stanice Crkve.¹⁴ Svima nam je jasno, da neodložno trebamo nastojati da naše župe prerastu u prave zajednice koje zaslužuju to ime, koje bi imale snagu poput prvih kršćanskih zajednica na temelju riječi Božje mijenjati sebe i društvo, koje bi bile živa kateheza, u kojima bi se osjećala prisutnost uskrslog Spasitelja. Sigurno je, da velika gradska župa od nekoliko desetaka tisuća to ne može postati. Pa ni mala župa od tri tisuće župljana, koju može voditi jedan svećenik, po starom mentalitetu to neće postići, jer zajednica nije već stvorena ako su se ljudi sakupili na euhanstiju, a svaki svoje misli; zato što se svaki dan susreću jer stanuju u istom mjestu, odnosno jer se svi iz sela poznaju. Učimo iz povijesti, iskoristimo elemente koje već imamo u župi. Da bi netko prihvatio riječ Božju i odgovorio na nju, mora biti siguran da je ona baš njemu upućena. To se pak psihološki ne događa u masi, već osobno i u malim zajednicama. Riječ Božja upućena Mojsiju i odgovor naroda na nju, učinila je od Hebreja Božji narod. Isusova riječ apostolima i njihov odgovor na poziv njegove

¹² Župna zajednica – glavna, osnovna evangelizacijska i religiozno–odgojna crkvena zajednica u nas, u: Biskupi Jugoslavije, Radosno naviještanje Evandjelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze, Zagreb 1983, str. 120–122 (točka 69.).

¹³ Sacrosanctum Concilium, 42.

¹⁴ To ističu i naši biskupi. Vidi citirano mjesto pod br. 12. Kako se to očituje u pojedinoj katehetskoj grupi vidi: Jakšić, J.: Neka načela u katehizaciji mladih, u: Kateheza 3/1985, str. 72–75.

riječi, bio je početak osnivanja Crkve. Stoga bismo oznake Crkve trebali tražiti i unutar župe u svakoj maloj grupi koja se sastaje na slušanje riječi Božje, ili na temelju riječi Božje želi činiti ono što čini Crkva. Samo se u malim grupama može doživjeti međusobno shvaćanje i prihvaćanje u povjerenju i ljubavi. Ono do čega se došlo u manjoj grupi odrazit će se u povezanosti s općom Crkvom – a to je najprije župa. Male grupe u međusobnoj povezanosti tvore župu. Tako po malim zajednicama župa počinje živjeti novim načinom i mijenja se. Tu se briga za spasenje drugih, najprije u maloj grupi, doživljava kao osobna zadaća. Time bismo trebali početi u ostvarenju malih koraka koncilskog tipa župne Crkve, računajući sa svim ostacima nekadašnjih grupa i uključujući novonastale, ako ih ima. Sve su dobro došle. Tako smo dobili lik bazične grupe ili zajednice u župi.¹⁵ U župama već postoje grupe, udruženja, duhovni pokreti, postoje i ostaci grupa starih oblika: ostaci bratovština, trećih redova sv. Franje, kruničarskih društava itd. Stare oblike, ukoliko su pozitivni, obnovimo i dajmo im na temelju starih običaja nova usmjerenja, a nove grupe formirajmo u duhu malih zajednica. U tom vidu promatrajmo svaku vjeronaučnu grupu, naročito mladih, kontakte s roditeljima budućih prvopričesnika i krizmanika. Sve to mogu biti prvi koraci u formiranju župe na temelju oznaka Crkve što ih daje Drugi vatikanski sabor.¹⁶

Netko će se zapitati: a što s onim župljanima koji žele ostati anonimni, ili onima koje nazivamo rubnim kršćanima? Što s onima koji će uporno i dalje tražiti da im Crkva bude zadovoljavanje vjerskih potreba, dakle običan servis? Nećemo ih odbiti, ali ćemo ih upozoriti da je Crkva prije svega zajednica vjernika koja živi na temelju riječi Božje.

RAZUMIJEVANJE I PRENOŠENJE RIJEČI BOŽJE U ŽIVOTU ŽUPNE ZAJEDNICE – ŽIVOTNA EGZEGEZA

Već je papa Pio XII u svojoj enciklici „Divino afflante Spiritu” predložio svećenicima Sveto pismo za naviještanje riječi Božje na različitim poljima pastoralnog djelovanja, a osobito

u liturgiji (propovijedima, homilijama i nagovorima), te u katehezi (da se kršćanska nauka utvrđuje rečenicama iz Svetoga pisma).¹⁷ Također potječe, da treba najrevnije nastojati da se Sveto pismo svaki dan pobožno čita u kršćanskim obiteljima, da se drže konferencije, predavanja, kružoci, kako bi se primijenili plodovi istraživanja Svetoga pisma u pastvi. Biskupe potječe neka podržavaju i pomažu ona pobožna društva kojima je svrha proširiti među vjernicima Sveto pismo, osobito Evanđelje.

Za svaki je narod od neprocjenjive važnosti prijevod Svetog pisma na njegov jezik. Kad je u nas, 1968. godine, izašao novi prijevod cijelog Svetog pisma¹⁸ i za mlade ilustrirana Biblija¹⁹, izradila je Doktrinarna komisija Biskupske konferencije dokument Riječ Božja.²⁰ To je u nas praktički bio početak provođenja u život sabborskog dokumenta Dei Verbum. Dokument Riječ Božja, u svjetlu Dei Verbum i enciklike Divino afflante Spiritu iznosi što je Sveto pismo i kako ga treba razumjeti. U prvom dijelu prati objavu Božje riječi u Svetom pismu, a u drugome govori o Božjoj riječi u Crkvi.

15 Vidi: Evangelizacijska uloga duhovno-molitvenih i drugih, manjih kršćanskih zajednica. u: Biskupi Jugoslavije, Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri, Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze, Zagreb 1983, str. 124–125 (točka 72.).

U našoj pastoralnoj praksi kad se spomene pojam bazičnih zajednica odmah se pomisli na grupe koje su se izdvojile iz teritorija župnih zajednica, žele živjeti Evanđelje na svoj način, isključive su u zahtjevima, često elitno sektaški raspoložene i zaokupljene sobom. Ovdje se naprotiv misli na grupe koje čine sub-strukturu župne zajednice i postaju nositelji unutarnjeg župnog života u naviještanju, katehezi i liturgiji. Npr.: Ako je jedna katehetska grupa mladih otkrila vitalne sadržaje biblijskog teksta za službu riječi iduće nedjelje, onda će ona tim spoznajama i iskustvima obogatiti čitavu župsku zajednicu.

16 Teško bi bilo dati kratku definiciju Crkve prema Drugom vatikanskom saboru, a da bi ona zadovoljila u sadržaju. Ipak možemo reći: Crkva Drugog vatikanskog sabora je definirana kao otajstvo (misterij) zajedništva Božjeg naroda s Bogom i bratski međusobno. Usp. LG 1–5.

17 Sveto pismo u katehiziranju vjernika. Biblija na različitim poljima pastoralnog djelovanja, u: Papa Pio XII, Divino afflante Spiritu, enciklika o unapređivanju studija Svetoga pisma, Zagreb 1968, str. 26–28.

18 Biblija, Stari i Novi zavjet, Stvarnost, HKD, Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1968.

20 Ilustrirana Biblija mladih, KS, Zagreb 1968.

Poslije Drugog vatikanskog sabora, Sveto pismo je ponovo, kao u davna vremena prve Crkve, dobilo u bogoslužju dominantno mjesto. Crkva je napustila srednjovjekovne sisteme filozofije i teologije koji više nisu odgovarali današnjem načinu mišljenja i izrekla je izvor i temelj u zadatku naviještanja riječi Božje iz Svetoga pisma u smislu svetoga Pavla u drugoj glavi Prve poslanice Korinćanima: navijestiti Isusa Krista, i to raspetoga. Svaki čovjek tu može pronaći sebe i svoju povijest. Tako po Isusu Kristu riječ Božja daje svjetlo, utjehu i okrepu. Egzegeza bi trebala u Bibliji otkriti Božju riječ. Tome otkrivanju vode mnogi putovi i mnogi je otkrivaju, a mnoge dovodi i u slijepu ulicu. Neki pristupi Bibliji, poput povijesno-kritičke metode djeluju destruktivno na značenje pojedinog biblijskog teksta koji nam za navještaj može biti važan. Biblijska pripovijest može imati više interpretacija i na svakog čitatelja može ostaviti drugi dojam, ali se na isti način ne možemo odnositi prema pojedinim ključnim događajima iz Isusova života bez posljedica u katehezi.

Ima tekstova Svetoga pisma koji sami po sebi djeluju kao kateheza svojom porukom. Tako upečatljivo djeluje prispodoba o izgubljenom sinu, ili pripovijest o Josipu Egipatskom, gdje nam ne treba velikih komentara. Knjiga o Joni neće izgubiti na vrijednosti svoje poruke, ako Jonu ne smatramo povijesnom osobom. Ali se istom metodom ne možemo poslužiti kad govorimo o Isusovim čudesima. Ako čudesa stavimo u pitanje: je li Isus pretvorio vodu u vino, je li nahranio mnoštvo u pustinji, je li hodao po moru...? I tako redom sve tumačimo samo simbolički, onda dolazi u pitanje Isusovo božanstvo i sve što danas kao Crkva činimo. To se onda odražava u katehezi koja postaje u vjeri odgojno sterilna, umjesto da bude životna.²¹ Danas više ni s djecom ne smijemo Bibliju čitati naivno, već s ozbiljnim porukama koje mogu ponijeti u život. Biblijski način mišljenja, jezik, slike, mogu nam biti strani, njih treba protumačiti iz perspektive života kako su nastali, ali tako da ponovo dobiju veze sa životom. Naš neposredni susret s tekstom i prvo pitanje mora biti: što nam konkretni tekst poručuje? Uspostavimo dijalog s tekstom. Iza toga slijedi

literarna interpretacija teksta; intuitivno opažanje iz situacije čitatelja; analiza teksta i njegove strukture; odnosi u elementima teksta, tumačenje strukture teksta vlastitim iskustvom.²² U tom smislu pronalazimo u tekstovima Svetoga pisma kao neku autobiografiju koja je već življena u određenom događaju i koja se ponovo ostvaruje u našem životu. To, pak, osobito vrijedi u liturgijskom shvaćanju čitanja Svetoga pisma kada se ono „nekad” slavi kao „danas”. Uvijek je u povijesti kršćanstva bilo ljudi koji su pokušali zahtjeve riječi Božje utjeloviti u svoj konkretan život. Tako su najbolje tumačili Bibliju. Zato smatramo da je mjesto pravog razumijevanja i prenošenja riječi Božje u župnoj zajednici, gdje riječ Božja živi na različite načine. Ako se riječi Božjoj pristupa ozbiljno, tu se ona utjelovljuje i inkulturira u običaje²³ i događaje ljudskog života, bilo po privatnom čitanju Svetoga pisma, liturgiji ili katehezi. Odgovor na riječ Božju je vjera koja se aktualizira u zajednici. Župa kakvu danas imamo može to ostvariti samo djelomično. Župa, kakvu nam iz poimanja Crkve predlaže Sabor mogla bi omogućiti da riječ Božja zaživi u Božjem narodu posredstvom malih, živih zajednica u župi.

²¹ Katekizmi koji slijede plodove takvog shvaćanja, gotovo stidljivo pokazuju da je Isus ne samo čovjek, već i Bog.

²² U svijetu postoje uz ove spomenute interpretacije koje su poznate u nas i mnoge druge, kao što su psihološke, političko-socijalne interpretacije Biblije. Niehl, F. W. *Bibel auslegen für Heiden und Christen. Didaktische Möglichkeiten des Bibelunterrichts*, u: *Katechetische Blätter*, 10/81., str. 759–768.

²³ Razni vidovi pastoralne prakse trebali bi učvrstiti postojeće narodne običaje koji su nadahnuti riječju Božjom. Tu posebno treba naglasiti obiteljska slavlja koja su povezana s posvećenjem kršćanskog života (krstitke, svadba, karmine poslije sprovoda i slično), gdje stoloravnatelj upotrebljava biblijske događaje za ilustraciju ljudskog života. Kratke misaone rečenice Svetoga pisma koje bi vjernik mogao u pojedinim zgodama upotrijebiti treba na vjeronauku učiti napamet.